

Speer könyve — az említettek mellett — az újabb történeti kutatások eredményeinek kiegészítésére alig alkalmas. Talán azt érdemes megemlíteni, amit a náci párt alsóbb rétegeinek igénytelen szellemi szintjéről ír, utalva ennek következményeire is: az NSDAP részben azért is volt könnyen irányítható, mert az alsóbb vezetés teljesen nélkülözte a vezetői kvalitásokat. Ebben az összefüggésben említi egyébként, hogy a harmincas években elért gazdasági sikerek le-téteményese a még a wilhelmiánus és a weimari időkből származó értelmiség volt. E megállapítások öszekapcsolására azonban Speer már nem vállalkozott.

A német nyelvterületen Zeitgeschichte-

ként említett kérdésekkel foglalkozó könyvészet a nyugatnémet történetírás produktumainak döntő többségét adja, s ezen belül is megfigyelhető a második világháború témakörének súlyozása.

Eredményeik rendkívül eltérőek — ezt talán recenziók is példázhatja —, kiadványaik között megtalálhatjuk a legmodernebb eszközök alkalmazásával elért és mindenképpen időtálló teljesítmények mellett a kevésbé sikerülteket is, amelyekben olykor még mesterségbeli hiányok is feltűnnek. A problémakör persze öszekapcsolódik a könyvkiadást érintő kérdésekkel is, mindezek megválaszolása azonban recenzióknak nemcsak kereteit, de műfaját is túllépné.

Vargyai Gyula

MILITÄRGESCHICHTE

(Német Demokratikus Köztársaság, 1982. 1—6. sz.)

Harmadik évtizedébe lépett az NDK Nemzeti Néphadserege Hadtörténelmi Intézetének tudományos folyóirata, a Militärgeschichte, 1982-ben. A huszonegyedik évfolyam hat száma több érdekes és érdeklődésre számot tartó témát feldolgozott tanulmányt, közleményt tartalmaz. Ezek között közel hasonló az arány a nemzeti (német) és egyetemes (had)történeti témák között.

Rövid ismertetésünkben először a német, majd az egyetemes témák kronológikus felvázolását kíséreljük meg.

A folyóirat ötödik számban *Eva Papke* és *Rudolf Quasier* publikált közös tanulmányt a Hansa-városok XVII—XVIII. századi erődítési munkálatairól. A szerzők az NDK Hadtörténelmi Levéltárában őrzött tervrajzok, térképek segítségével, Strahlsund és Wismar példáján mutatják be a Németországban alkalmazott erődítési munkákat, ezek eredményeit, változásait.

A háborúk történetében mindig is nagy jelentősége volt — és van ma is — a katonai szállításnak, az utánpótlás megszervezésének. *Siegfried Madrach* a Militärgeschichte harmadik számában tette közzé a német katonai szállítással kapcsolatos kutatási eredményeit „A német katonai szállításügy a XIX. század második felétől az első világháború végéig” címmel. A szerző végigkíséri a földi, a

vízi és a vasúti szállítás fejlődését az egységes Németországban, illetve az első világháború alatt a német megszállta területeken. Részletes áttekintést kapunk *Madrach* tanulmányából a német vasúti alakulatok szervezéséről, szervezetről, az első világháborús német hadsereg szállítóeszköz-állományának összetételéről és minőségéről.

Az első világháború befejezése után Európa-szerte (elsősorban a vesztes központi hatalmaknál) sorra alakultak a különböző bajtársi szövetségek, front- és tűzharcos szervezetek. Németországban a legjelentősebb szerepet a „Stahlhelm” (acélsisak) nevű mozgalom játszotta. *Gerhard Birk*, a folyóirat negyedik számában a „Stahlhelm” Magdeburg környéki szervezkedéséről közölt — elsődlegesen helytörténeti vonatkozású — közelményt. A szervezet, nemcsak Magdeburg környékén, egyre jelentősebb befolyásra tett szert és bizonyos vonatkozásokban a faszizmus előfutárának is tekinthető.

Az első világháború befejezése és a levert forradalmi mozgalmak után Németország Kommunista Pártja igyekezett katonapolitikai kérdésekben is állást foglalni, kidolgozni forradalmi katonapolitikáját. Ennek a forradalmi katonapolitikának a kérdései jelentős szerepet kaptak az 1923. január 28. és február 1. között Lipcsében megtartott 8. pártnapon.

A kérdést *Rudolf Meister* a *Militär-geschichte* második számában megjelent tanulmányában boncolgatja.

Ugyancsak a NKP katonapolitikájának kérdéseit vizsgálja a folyóirat első számában közölt tanulmányában *Paul Heider*. Míg *Meister* csak egy rövid időszak kérdéseit tárgyalja, addig *Heider* a párt 1919 és 1945 között folytatott katonapolitikáját vizsgálja. Követi, elemzi azokat a folyamatokat, amelyek a változó politikai, társadalmi és történelmi helyzetben bekövetkeztek az NKP katonapolitikájában. Ugyanő az ötödik számban megjelent tanulmányában ismételtén az NKP katonapolitikáját vizsgálja az 1920-as, 1930-as években. A tanulmány abból a szempontból közelíti meg ezt a kérdést, hogy mit tett az NKP, milyen katonapolitikát folytatott a Szovjetunió védelmében egy esetleges imperialista agresszió ellen. *Heider* tanulmánya az „Október” című folyóiratban 1930-ban lezajlott vitára épül. A vitaindító cikket *Ernst Schneller* írta, a vita témája: „A Szovjetunió katonai védelme” volt.

A második világháború történetének egyik igen izgalmas kérdését dolgozta fel a *Militär-geschichte* negyedik számában közzétett tanulmányában *Lutz Oberdörfer*. A szerző a történetírásban csak „furcsa” háborúként” jelzett időszak (1939—1940) azon német, angol, francia katonai terveit vizsgálja, amelyek Észak-Európa államai ellen irányultak. Mind a hitleri Németország, mind az angol—francia szövetség igyekezett magának megnyerni Észak-Európa államait. A náci Németország megkezdte Norvégia, Dánia „megszerzésének” előkészítését. Volt a furcsa háborúnak egy bizonyos időszaka, amikor bizonyos „érdekközösség” alakult ki a szemben álló felek között. Az összekötő kapocs a szovjetellenesség volt, amely a finn—szovjet háború (1939—1940) idején majdhogya nem közös nevezőre hozta az ellenfeleket.

A folyóirat jelentős teret nyújtott 1982. évfolyamában is a szocializmust építő NDK Nemzeti Néphadserege történetét, jelenét vizsgáló tanulmányoknak is.

Toni Nelles „A béke és a szocialista haza védelme — az NDK minden egyes állampolgárának joga és kötelessége” címmel írt tanulmányt a *Militär-geschichte* első számában. A szerző a NSZEP álláspontját, a hadkötelezettség kérdését és az NDK-nak, illetve Nemzeti Néphadseregének a Varsói Szerződés államaihoz, hadseregeihez fűződő viszonyát vizsgálja. Kitér a katonai előképzés kérdésére is, amelynek jelentős szerepe van a haza védelmében.

„A béke katonai védelme a Nemzeti Néphadsereg osztályfeladata” — adta folyóirat hatodik számában megjelent tanulmánya című *Günther Glaser*, írásában a szerző a Nemzeti Néphadsereg szerepét, feladatát, helyét tárgyalja a Varsói Szerződés országainak hadseregei között. Történelmi áttekintést ad azokról a döntő jelentőségű eseményekről, helyzetekről (1953, 1956, 1961) amikor az NDK hadseregének az ország határain belül kellett megvédenie a szocialista vívmányokat, a békét. A hadsereg a békés építőmunka óra, de szükség esetén internacionalista segítségnyújtásra is képes — 1968, Csehszlovákia — ha a helyzet úgy kívánja.

A negyedik számban *Horst Syrbe* „A béke biztonságáért” című írásában a NSZEP vezetésének katonai és biztonságpolitikáját elemzi az 1970-es évek közepétől 1981-ig. *Syrbe* írásának alapjait *Erich Honecker*nek ezen időszakban elhangzott beszédei, felszólalásai képezik, amelyek legjobban kifejezik a NSZEP-nek az állásfoglalását a békéről, a biztonságról.

A *Militär-geschichte* harmadik számában olvashatjuk *Reinhardt Brühl*nek, az NDK Hadtörténelmi Intézete parancsnokának, a Varsói Szerződés hadtörténelmi intézményei parancsnokai 1981 szeptemberében Moszkvában megtartott találkozásán elhangzott előadását. *Brühl* előadása a „Szocialista hazafiság és proletár internacionalizmus az NDK hadtörténetírásában” címmel hangzott el. A szerző ebben áttekintést ad az NDK hadtörténetírásának jelenlegi helyzetéről, problémáiról, feladatairól.

A következőkben a folyóiratban jelentősebb teret kapott életrajzokat, életrajzi jellegű tanulmányokat ismertetjük, amelyek a német hadtörténelem jelentős személyiségeiről íródtak.

Helmut Schnitter a folyóirat hatodik számában megjelent közleményében a XVII. század egyik ismert német katonai teoretikusának, *Johann Jacob von Walhausen*nek (1580—1627) az életpályáját és tevékenységét mutatja be. Kitér *Walhausen* alapvető műve, a „Corpus militare...” alap gondolatai ismertetésére, amelynek egyik leglényegesebbje: a hadvezetés tudomány. A hadvezérnek tanulnia kell azt.

Nemcsak a német, de az európai hadtörténelemben is jelentős szerepet játszott a XVIII—XIX. század egyik ismert és elismert tudású hadvezére, *Gebhardt Leberecht von Blücher*. Születésének 240.

évfordulójára írt rövid emlékező életrajzot a *Militärgeschichte* hatodik számában „... the model of soldier...” címmel *Dorothea Schmidt*. A szerző kiemeli az életrajzban Blücher szerepét és jelentőségét a Napóleon ellen viselt háborúk idején, jelezve azt, hogy Blüchernek döntő érdemei voltak a Waterloo-i csatában.

Conrad Canis tanulmányában — a második számban — Walderseenek, a német hadsereg Moltke utáni vezérkari főnökének szerepét, tevékenységét vizsgálja, az ún. „új irányvonal” (1890—1894) idején. Ismert, hogy 1890-ban a „vaskancellár”, Bismarck lemondása után Caprivi alakított kormányt és bizonyos értelemben liberálisabb politika vette kezdetét. (Vasárnapi munkaszüneti nap, a szocialista-ellenes törvény hatályon kívül helyezése stb.). Ebben a helyzetben Waldersee neve számos politikai kombinációban szerepelt, igazán ismertté azonban az Oroszország elleni preventív háború elméletének kidolgozójaként vált.

A *Militärgeschichte* rendszeresen közöl tanulmányokat, közleményeket a másik német állam, az NSZK hadseregéről. Az 1982. évi első számban *Wolfgang Jahn* és *Hermann Rahne* közös munkájukban az NSZK hadseregének és határőrségének „csapat- és helyőrségtörténeteit” vizsgálják. Az NSZK-ban nagy jelentőséget kapott az elmúlt években a csapattörténetírás. A szerzők rámutatnak arra a veszélyes és egyáltalán nem elhanyagolható tényre, hogy ezek a csapat- és helyőrségtörténetek a revansista, militarista szellemet erősítik, hiszen számos alakulat elődjének tekinti a náci Németország hasonló alakulatait.

Ugyancsak a Bundeswehrrel foglalkozik *Lothar Schröter* tanulmánya, az ötödik számban. A szerző a szövetségi haderő területvédelmi szervezését tárgyalja. A fejlesztés második — 1962/63—1967/68 — szakaszát dolgozta fel. A tanulmány részletes térképeket és adatokat is közöl a Bundeswehr területvédelmi szervezetéről.

A Bundeswehr híradóalakulatai létrehozásának és fejlődésének történetéről szól tanulmányában — a hatodik számban — *Hans-George Kampe*. Írása segítségével végigkísérhetjük a Bundeswehr híradóalakulatainak megszervezését (1956) és a különböző fejlesztési szakaszokat, amelyek időrendi megoszlása a következő: 1956—1958/59 — fejlesztési, vagy felállítási szakasz; 1959/60—1968/69 — második fejlesztési szakasz; 1969/70-től — harmadik szakasz.

A német történeti témák után nézzük

a folyóirat egyetemes (had)történeti „termését”. A kronológikus sorrendet követve az első helyre *Frank Bauernak Manfred Beikével* közösen írt tanulmánya kívánkozik. A két szerző az i. e. 500—449 közötti időszak görög—perzsa háborúinak haditengerészeti vonatkozásait, pontosabban a flották szerepét és jelentőségét mutatja be. Ezen belül is jelentősebb teret szenteltek a szerzők a szalamiszi tengeri ütközetnek (i. e. 489), amelyben a Themisztoklész vezette athéni hajóhad hatalmas sikert aratott a létszámfölényben levő perzsa flotta felett. Később ezt a sikert a mykalei (i. e. 479) diadal követte.

Az első bolgár állam megalapításának 1300. évfordulója alkalmából jelentős teret kapott a bolgár hadtörténelem, hadművészet kérdésének a kutatása is. *Georgi G. Dimitrov* a hatodik számban megjelent tanulmányában a bolgár hadművészet VII—X. század közötti kialakulását és fejlődését mutatja be.

A XVI. század második felének világtörténelmet formáló jelentőségű eseménye volt az angol—spanyol vetélkedés. Spanyolország 1588-ban végső döntésre kívánta vinni a világhatalomért, a tengerek birtoklásáért vívott harcot. 1588. május 30-án a Győzhetetlen Armada kifutott Lisszabon kikötőiből. A mintegy 130 hajóból álló flotta közel 31 ezer embert szállított a fedélzetén. E hatalmas haderőnek a sorsát, pusztulását dolgozta fel a harmadik számban *Richard Laskowski*, aki a középkor tengeri hadviselés történetét tekinti kutatási területének, elsősorban közel korabeli krónikák, illetve német és spanyol nyelvű munkák alapján.

Továbbra is a spanyol történelemnél maradván, *Max Zeuske* „A »spanyol Waterloo« — az Ayacucho-i csata 1824. december 9.” című tanulmányát kell megemlíteni. A szerző a dél-amerikai függetlenségi háború utolsó, döntő ütközetének eseményeit dolgozta fel. A dél-amerikai felszabadító hadsereg a perui Ayacucho mellett döntő győzelmet aratott a spanyol gyarmatosítók felett. A csatában az európai hadszínterekhez képest kevesen vettek részt — mintegy tizenötezer ember. (Európában a napóleoni háborúk idején a tömeghadseregek létszáma a százazres nagyságrendeket is felülmúlta.) A győztes csata hadvezére Sucre volt, aki győzelméért a „Peru felszabadító tábornoka” megtisztelő nevet kapta a „felszabadító”-tól, Simon Bolívartól.

„Spanyolország — a nemzetközi szolidaritás próbaköve” adta tanulmánya cí-

mél a negyedik számban *Horst Kühne*. A szerző áttekintést ad a spanyol polgárháború (1936—1939) nemzetközi brigád-jainak szerepéről, az egykori spanyolok későbbi tevékenységéről. Rámutat arra, hogy a harcok szovjet tanácsadói — Kuznyecov, Malinovszkij, Batov stb. — miként hasznosították tapasztalataikat a fasiszta Németország ellen vívott harcokban, illetve a német, magyar stb. internacionalisták milyen szerepet játszottak országuk néphadseregének megszervezésében.

A spanyol polgárháborúval szinte egy időben zajlott az olasz—etióp (abesszin) háború. Ez a háború a második világháború olasz főpróbájának is tekinthető. A Mussolini vezette fasiszta Olaszország a XIX. századi olasz „hagyományok” nyomán igyekezett megszerezni Etiópiát, Afrika — Libériát leszámítva — egyetlen önálló államát. Az olasz agressziós háború előzményeit és lefolyását dolgozta fel tanulmányában *Werner Basler*, a folyóirat hatodik számában. A szerző kiemeli a nyugati hatalmak — Anglia, Franciaország — és a Nemzetek Szövetsége hallgatólagos beleegyezését, amely lehetővé tette a Wal-Wal (Ual-Ual) oázisnál kiprovokált incidens után Etiopia, európai szemmel rendkívül lassú, „lerohanását”. Jelzi a szerző azokat a Nemzetek Szövetsége által nem alkalmazott szankciós lehetőségeket (olaj- és szénembargó, a Szezi-csatorna lezárása stb.), amelynek alkalmazása esetén egy-két hét alatt összeomlott volna az olasz agresszió. A magára hagyott Etiópia, amelynek egyetlen korszerűen felszerelt alakulata a néhány ezer fős császári gárda volt, hősiesen harcolt, de a nyomasztó túlerővel szemben szükségszerűen elbukott.

Már második világháborús témát boncolgat az ötödik számban megjelent tanulmányában *Maria Andres*. A szerző a második világháború 1939—1941 közötti szakaszának a Kommunista Internacionálé által történt megítélését vizsgálja, amely az antifasiszta népfelvilágosítására is jelentős hatást gyakorolt.

A második világháború befejezése után egyik legjelentősebb világpolitikai problémáról, a kínai kérdéstről publikált tanulmányt a harmadik számban *Bernhard Heimann*. A szerző a kommunista és a Kuomintang-Kína ideiglenes japánellenes szövetségének felbomlása utáni harmadik polgárháború időszakát vizsgálja, különös tekintettel az Egyesült Államok beavatkozási kísérleteire. Erről a beavatkozásról, illetve kísérletekről, az akciók indítékairól, mértékéről kapunk képet.

Ezek az amerikai akciók azonban nem voltak elégségesek ahhoz, hogy Csang Kai-sek uralmát megmentsék.

Több tanulmány, közlemény foglalkozik a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal, illetve Szovjet-Oroszország 1918—1920-as éveinek forradalmi, honvédő harcaival. A harmadik számban *Jurij Korobljov* „A bolsevikok és a hadsereg a három orosz forradalomban” címmel publikált közleményt. A szerző az 1905-ös, az 1917-es februári és az 1917-es októberi forradalom időszakában vizsgálja a bolsevikok és a hadsereg kapcsolatát. Ismeretes, hogy a bolsevikok agitációja és felvilágosító munkája következtében jelentős katonai erők maradtak passzivitásban, illetve jelentős katonai erők vállaltak fontos szerepet a forradalmakban, különös tekintettel 1917 októberére.

Alekszandr Kozlov tanulmánya — a *Militärgeschichte* 1982/1. számában — a fiatal szovjet állam harcát mutatja be, amelyet 1918-ban vívott a német imperializmus rablótámadása ellen a Fekete-tengeren és annak körzetében. A német hadsereg a fekete-tengeri szovjet flotta megszerzésére törekedett, a flotta azonban ellenállt. Végül is tizennégy hajóját inkább elsüllyesztette, semhogy átadja. A többi a túlerőben levő német hadsereg csapatai kezére került (1918. június 20.)

Az első világháború befejezése után a flotta hajóinak az a része, amely nem szenvedett súlyos sérüléseket, illetve nem süllyedt el, a franciák kezére került, hadizsákmány gyanánt. Ezt a zsákmányt a franciák később az afrikai Bizertában mint ócskavasat adták el. Az 1918. június 20. után hajók nélkül maradt tengerészek a szárazföldön folytatták tovább honvédő harcukat, illetve a Doni Folyami Flottilla kötelékébe kerültek. Az elsüllyesztett hajók közül később többet kiemelték, amelyek az 1920-as években még szolgálatot teljesítettek.

Az időrendet figyelembe véve a következő helyre *Hartmunt Laurenrothnak* az ötödik számban megjelent tanulmánya kívánkozik, amely a szovjetkőztársaságok 1919-ben létrejött katonai és politikai szövetségének a körülményeit tárgyalja.

Samuil Chessin tanulmánya, a hatodik számban, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom utáni időszakot mutatja be, amikor is a flottának és a tengerészeknek igen nagy szerepük volt a forradalom vívmányainak a megvédésében. A tengerészek lettek a forradalom legoda-

adóbb hívei, az ellenforradalmi megmozdulások ellen mindig számíthatott rájuk a fiatal szovjet állam vezetése.

Az 1970-es évek imperialista fegyver-exportjának alakulását, kiterjedését vizsgálja a második számban megjelent írásában *Wilfried Klank*. A szerző jól áttekinthető táblázatok, statisztikák segítségével mutatja be a NATO vezető hatalmainak a világ fegyverkereskedelmében elfoglalt helyzetét, törekvéseiket a minél nagyobb részesedés megszerzésére. Az ún. harmadik világba szállított fegyverek 1970—1979 közötti részesedése így néz ki a NATO öt legfontosabb államát tekintve: USA — 45%, Franciaország — 10%, Nagy-Britannia — 5%, Olaszország — 3%, NSZK — 2,4%, azaz összesen 65,4%.

A harmadik világ, vagy más néven a fejlődő országok hadseregeinek szerepét vizsgálja az 1. számban megjelent tanulmányában *F. V. Moszolvov*. A szerző részletezi a hadseregek azon belső és külső feladatait, amelyek az ország védelmében szükségesek, továbbá különböző típusokra osztja ezen országok hadseregeit: forradalmi néphadsereg, nemzeti hadsereg, forradalmi demokratikus hadsereg.

Franciaországnak a szubszaharai „frankofon” országokhoz fűződő katonai kapcsolatát, az afrikai francia katonapolitikát vizsgálja *Dieter Neffe* a második és a hatodik számban megjelent tanulmányaiban. Az első tanulmány az 1960-as, a második az 1970-es évek viszonyait tükrözi. A katonapolitika lényege — annak ellenére, hogy bizonyos változások bekövetkeztek abban — nemigen változott, legfeljebb a végrehajtásában, eszközeiben. A cél a francia katonai jelenlét fenntartása a katonai befolyás erősítése az egykori francia gyarmati országokban.

A Lengyel Népköztársaságnak az ENSZ égisze alatt lezajlott különböző „békehadműveletekben és missziókban” vállalt szerepéről írt tanulmányt *Wladyslaw Kozaczuk*. Az első rész az 1953—1970 közötti időszakot öleli fel (4. szám), a második pedig az 1970—1981 közti „missziós” szerepvállalásokról számol be (6. szám).

Megtudjuk a tanulmányokból, hogy a Lengyel Népköztársaság az ENSZ által felállított mintegy húsz „ellenőrző, felügyelő, megfigyelő” stb. bizottságból számosan képviseltette magát. A Lengyel Népköztársaság katonái többek között részt vettek a semleges államok felügyelő bizottságában (NNSC) 1953-ban Koreában, a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő

Bizottság munkájában 1954-ben Vietnamban, de ott voltak (és vannak) a Lengyel Néphadsereg katonái a békefenntartó erőkben a Közel-Keleten is.

1983. január 31-én volt tíz éve, hogy a bécsi Hofburgban tizenhét európai állam, valamint az Amerikai Egyesült Államok és Kanada részvételével megindultak a közép-európai fegyverzet- és haderőcsökkentési tárgyalások. *Friedel Boeck* ezekről — az egyelőre nem sok konkrét eredményt hozó — tárgyalásokról jelentetett meg tanulmányt a harmadik számban. Munkájában felvázolja a történelmi előzményeket, képet ad a jelenlegi erőviszonyokról és a különböző államok fegyverzetcsökkentési és csapatkivonási elképzeléseiről.

1982-ben számos nemzetközi jelentőségű személyiség születésének kerek évfordulóját is ünnepeztük, illetve egyes személyek életpályája bizonyos politikai események miatt az érdeklődés középpontjába került.

Helmut Schnitter a *Militärgeschichte* első számában rövid életrajzban emlékezett a 250 éve született George Washingtonra, a hadvezérre és politikusra. Az életrajz („Ültvénytulajdonos, tábornok, elnök”) áttekintést ad Washington életének jelentősebb állomásairól, kiemelve katonai szerepét az amerikai függetlenségi háború időszakában.

Ugyancsak 1982-ben emlékeztek meg világszerte, a nagyhírű olasz szabadsághős, Giuseppe Garibaldi halálának 100. évfordulójáról. Az évforduló kapcsán írt tanulmányt az első számban *Werner Basler* „Garibaldi — népvezér és katona” címmel.

A szerző röviden vázolja Garibaldi katonai és politikai pályafutását, az olasz egység létrejöttében játszott jelentős szerepét.

Nem volt kerek évfordulója 1982-ben Augusto Cesar Sandinónak, a közép-amerikai térség katonái és politikai eseményei azonban szükségessé tették, hogy közelebbi ismeret is kapjanak az olvasók a nicaraguai sandinista mozgalom névadójáról. Az egyszerű családból kiemelkedett nicaraguai forradalmár életrajzát, pályafutását rajzolta meg *Liselotte Kramer-Kaske* az ötödik számban megjelent életrajzi tanulmányában.

Az 1895. május 18-án született Sandino életét a hazája függetlenségéért vívott harc töltötte ki. Több éves sikeres harcok után, a győzelemhez közel, orvótámadók golyói oltották ki az életét 1934. február 21-én.

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kiemelkedő bolgár harcosa, Georgi Dimitrov születésének 100. évfordulójára „Hadsereg és forradalom Bulgáriában” címmel jelentett meg írást a második számban *Margot Hegemann*.

Végezetül *Wolfgang Neumann* haditechnikatörténeti közleménye érdemel még említést, amely „A tüzes nyíltól a sorozatvetőig” címmel a hatodik számban jelent meg és a rakétafegyverek fejlődéstörténetét tárgyalja a X. századtól 1945-ig.

Ismeretes, hogy Kínában már a X. században használtak „rakétafegyvert”, az „igaziak” megjelenésére azonban a XX. századig kellett várni. A korábbi századok lassú fejlődését ugrásszerű változás váltotta fel, amely többek között a második világháború egyik legismertebb és

legfélelmetesebb fegyverének, a „Katyusának” a megalkotását is eredményezte.

Befejezésül említsük meg még az 1982. évfolyam számainak magyar vonatkozásait is, amelyek három ismertetésben merülnek ki.

Az első számban *Klaus Gessner* ismerteti Siklós András „Magyarország 1918/1919” című a Corvina Kiadónál német nyelven 1979-ben megjelent könyvét. A negyedik számban olvashatjuk a „Hősök. A Szovjetunió Hősei a magyarországi felszabadító harcokban 1944—1945” (Zrínyi Kiadó, Budapest, 1981.) című kötetéről írt ismertetést *Winfried Morgenstern* tollából. Ugyanő ismerteti a Hadtörténelmi Közlemények 1979. és 1980. évfolyamának a számait a *Militärgeschichte* ötödik számában.

Szakály Sándor